

Türkiye’de Sanayileşmeye Yönelik Yeni Bir Perspektif Arayışı

Özet

Türkiye’de sanayi sektörü gözle görülür bir şekilde gerileme eğilimindedir. Bu eğilim diğer ana sektörleri de olumsuz etkilemekte ve kronikleşen sorunlara neden olmaktadır. Üstelik bu sorunlar kısır bir döngü içerisinde kendini tekrarlamaktadır. Bu çalışmanın amacı, sanayisizleşme süreci içindeki Türkiye için yeni sanayileşme önerilerini farklı düzlemlerde tartışmayı sağlamaktır. Çalışmada öncelikle sanayileşme adına dünyada neler olduğuna dair saptamalar yapılmış, “Türkiye geçmişte ve günümüzde bu sanayileşmenin neresinde yer almıştır?” Sorusu yanıtlanmaya çalışıldıktan sonra da bilgi toplumu olma yolunda yeni bir sanayileşme önerisi ve stratejisi sunulmuştur.

Can APAYDIN¹

Anahtar Kelimeler: *Sanayileşme, Sanayileşme Stratejisi, Yenilikçi Sanayi.*

¹ Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Dokuzçesmeler Yerleşkesi, Buca, İzmir, Türkiye.

1. Giriş

Buhar gücüyle çalışan makinelerin üretim faktörü olarak ekonomiyle bütünleşmesi sonucu, öncelikle Büyük Britanya'da; bir teknoloji devrimi olan Sanayi Devrimi gerçekleşmiş, makineler insan gücüne ikame edilmiştir. Buhar makinelerinin ulaşım amaçlı kullanılmasıyla dünya pazarları oluşmuş, küredeki ekonomik sistem içerisinde İngiltere, süper güç haline gelmiştir (Kazgan, 2009: 7-9). Sonraki tarihsel süreçte gelişmiş ülke olarak addedilecek ülkelere sıçrayan, insanlık tarihinin en önemli dönüşüm süreci haline gelen Sanayi Devrimi, beraberinde sınıf çatışması, ekonomik krizler ve hatta dünya savaşlarını getirirse de, geleneksel toplumdan sanayi toplumuna geçiş aşamasında en etkili yapısal değişim aracı olmuştur (Erkan, 1998: 3). Bu araçla birlikte bazı ülkeler sanayileşme adına önemli atılımlar yapmış, sermaye ve emek faktörleri keskin biçimde ayrılmıştır. Sanayileşme sürecinde sanayi malları üretimi ve tüketimi hızla artmış, sınıflar kapitalizm hâkim paradigma olmuştur. Küresel boyutta sanayileşme hamleleri gerçekleşirken kendi içinde kapalı, geleneksel bir toplum olan Osmanlı Devleti söz konusu gelişmelere son derece uzak kalmıştır. Cumhuriyet dönemi ile birlikte ise sanayileşme çizgisinin daha net belirlenme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç söz konusu yıllarda gerekli atılımlar için bir sebep oluşturmuştur. 1934-1938 yılları arasındaki birinci beş yıllık sanayi planı bu duruma örnek gösterilebilir. Ayrıca beş yıllık kalkınma planları ile önce ithal ikameci, daha sonra da 24 Ocak kararlarıyla ihracata yönelik anlayışı yansıtan sanayi, hâlihazırda devam etmekte olan merkez ülkeleri ile Türkiye arasındaki ekonomik farkın bu denli açılmasını engelleyecek düzeye erişememiştir.

Sanayileşme kavramı dünyanın çok boyutlu düzeyini içerisinde zamanla değişime uğrayarak günümüzde farklı bir çerçevede tanımlanır olmuştur. Sanayi Devrimi ile birlikte sanayileşme olgusunda üretim için esas olan, hammadde ihtiyacı ve bunun siyasî zeminde yansması ulus devlet hegemonyası iken, neoliberalizm ile gelen küreselleşme akımı ve hâkim paradigması olarak kabul gören finansal kapitalizm dönemindeki sanayileşme olgusu, küresel ağlar sayesinde üretimin hemen her yerde yapılabildiği, ulusötesi şirketlerin hegemonyası altında şekillenmektedir. Ayrıca söz konusu üretim kuşkusuz günümüz teknolojik gelişmelerinin de ışığında oldukça hızlı gerçekleşmektedir. Ancak

hızlı sanayileşmenin, yarattığı çevre tahribatı düşünüldüğünde, ağır bir sosyal maliyeti olduğu görülecektir. Bu konuda dünya henüz yeni yeni tepki vermeye başlamıştır. Yüksek kâr güdüsüyle hareket eden girişimciler, firma maliyetlerini aşağıya çekmek için emek faktörünü de değersizleştirmiştir. Bir de finans sektörünün geliştiği dünyada, sanayi üretiminde teknolojik, katma değeri ve gelir esnekliği yüksek ürünler haricindekilerin önemini yitirdiği görülmektedir. Zira finansal araçlarla elde edilen kazanç endüstri üretimine nazaran daha maliyetsiz ve zahmetsizdir.

Son kırk yılın gözlemi olarak artan gelir, değişen görelî fiyat ve talep yapılarının etkileri sonucunda özellikle gelişmiş ülkelerde sınıfların üretim, doğal kaynağın ana hammadde olduğu düşük teknoloji alt sektörlerden, yüksek teknoloji alt sektörlerle doğru kaymıştır. Bu kayma kimya alanında ve elektronik makinalarda epeyce belirgindir. Sınıfların üretimin evrimsel süreci, neredeyse tüm sosyo-ekonomik gelişmeleri geriden takip eden Türkiye için düşündürücüdür. Zaten ulusal rekabet gücü, yenilik yaratma potansiyeli, işgücü yetkinliği sanayi sektöründe zayıf olan bir ülke için uluslararası düzeyde de rekabetçi konuma erişmek zor görünmektedir. Üstelik merkez ülkelerinin sanayi sektöründeki verimlilik düzeyleri göz önüne alındığında aradaki açık daha da artmaktadır (Türel, 2004: 34).

2. Türkiye'deki Sanayileşme Stratejileri

Sanayileşme çabalarının geçmişine bakıldığında, bu çabaların Cumhuriyet Dönemi ile birlikte başladığı görülecektir. Öncelikli hedefin sanayileşme olduğu yeni bir ekonomik sistemde kalkınma planlarıyla sanayi teşvik edilmeye çalışılmış, öncelikle yerel, daha sonra da küresel çapta entegrasyon sağlanılmaya çalışılmıştır.

1927 yılında gerçekleştirilen "Nüfus, Tarım ve Sanayi Sayımı" verileri, sanayileşme anlamında ne derece geri kaldığının bir göstergesi niteliindedir. Verilere göre o yıllarda sanayi işletmelerinin yüzde 96'sı üretimde kas gücünü kullanmıştır ve motor gücünü kullanan işletme sayısı sadece 2.822 adet hesaplanmıştır. 1924 yılında sanayi kesiminin GSMH içindeki payı yüzde 10, 1938 yılında ise bu oran yüzde 16,5 olarak gerçekleşmiştir. Tüm bunların yanında kalkınma açısından eğitilmiş insan seviyesinin artırmak için meslekî ve teknik

eğitime önem verilmiş, öğrenci sayısı 4.000'den 16.750'ye çıkmıştır (Tokgöz, 1999: 68-80).

1930'lar Türkiye'sinde imalat sanayi katma değerindeki artış hızı yıllık ortalama yüzde 12'dir. 1929 yılında imalat sanayi katma değerinin milli gelir içindeki payı yüzde 8,4 iken ekonomide devletçi politikaların da katkısıyla bu oran yüzde 14,7'ye yükselmiştir. Bu durumun temeli kuşkusuz ki korumacı ve devletçi sentezdir. Bu korumacı politika aynı zamanda büyük buhran etkilerini ülke içinde azaltmayı olanaklı kılmıştır (Şahinkaya, 2012: 8). Ulaşımında demiryolu ağları ve üretimde sanayileşme ile birlikte devletçilik politikası da birleşince, yirminci yüzyılda bağımlı bir ülkenin dış açıkları ve dış borçları olmaksızın ülke içinde kendi kendine yetebilen bir sanayileşme fikri, geri kalmışlığın üstesinden gelmek adına bir adım olarak görülmüştür (Şahinkaya, 2009).

1934 – 1938 yılları arasını kapsayan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı çerçevesinde temel hammadde-lerin yurt içinde üretilebileceği ve iç tüketimi karşılayabilecek tesislere, ileri teknoloji gerektiren projelere öncelik verilmiştir. Planda, yatırımların uygulanması için toplam 44 milyon lira ayrılmış, bu tutarın da yüzde 49,9'luk kısmı dokumacılık sektörüne tahsis edilmiştir. O yıllarda elzem sanayi ihtiyacı olan demir-çelik fabrikası kurulması öngörülememiştir. Karabük Demir Çelik Fabrikası, Plan'ın son yıllarında İngiltere'den alınan 13 milyon sterlinlik krediyle kurulmuştur. İkinci sanayi planı ise 2. Dünya Savaşı yüzünden yürürlüğe girmemiştir.

1960 yılından günümüze kadar olan kalkınma planlarının ortak noktası genellikle sanayileşmenin ön plana çıkarılması olmuştur. 2014 yılı itibarı ile bu planların onuncusu yürürlüğe girmiştir. 1960 ile 1980 yılları arası, sanayileşme olgusunun en çok yer aldığı, sanayinin ekonominin lokomotif olması gerektiği ve bununla beraber sanayinin ekonomik gelişmişlik düzeyinin ana eksenini oluşturacağı düşüncesinin vurgulandığı planlar uygulanmıştır. Bu yirmi yıllık dönemdeki dört planın en önemli özelliği ise ithal ikameci sanayileşme stratejisinin yansımaları olmasıdır. Yoğun devlet müdahalesinin olduğu söz konusu yıllarda birikim rejimi devlet himayesinde ithal ikameci anlayıştır. Bu müdahale genelde ülkenin iç pazarına yönelik olup, yerli sanayiye dış rekabetten korumayı amaçlamaktadır. Ancak ilk üç kalkınma pla-

nı dışında kalan planlar başarılı olmamıştır.

24 Ocak 1980 yılı ülke için bir dönüm noktasıdır. Zira ekonomi dışa açılıp ihracata yönelik sanayileşme stratejisine geçilmiştir. Uluslararası alanda daha rekabetçi ve serbest piyasa temelli strateji, farklı bir birikim uygulamasını ortaya koymuştur (Eser, 1993: 62-81). İthal ikameci sanayileşmeden ihracata yönelme, piyasa yapıları açısından önemli bir farklılık getirmemiştir. Yeni anlayış optimum ölçeğe yaklaşmayı sağlamış ve ithal ikameci anlayışın getirdiği sorunları çözülebilmıştır. Fakat piyasa girişlerindeki kısıtları bütünü ile kaldıramamıştır. Bununla beraber dış pazarda elde edilen gelir tüketiciye aktarılamamıştır. Zira dış ticaret politikaları salt makro ekonomik değerlendirmeleri kapsamış, mikro ekonomik açıdan değerlendirilmemiştir. Serbest dış ticaret politikası tam rekabet piyasası varsayımlarını kabul etmesine rağmen, gelişmekte olan ülkelerde oligopol piyasalarına ve firma davranışlarına sıklıkla rastlanılmaktadır (Doğruel F. ve Doğruel S, 2006: 28). Sanayileşmenin temel girdilerinin ithal ürünler olması, ihracata dönük sanayileşme stratejisinin başarısının önündeki en önemli handikaptır.

Finansal liberalleşmeye gidilen 1989 yılı sonrası ekonomik gelişme daha çok borçlanmayla finanse edilmeye başlanmıştır. Yüksek büyüme hızlarına ulaşılmış, üretici yapısı değişirken rantçı eğilimler baş göstermiştir. Sıcak paraya dayalı birikim modelinde sermaye girişiyle büyüme sağlanmış, büyüme sonucu ithalat artmış ve bu da cari açığın büyümesine yol açmıştır. Cari açık yeni borçlarla finanse edilip, tekrar sermaye girişi sağlanarak büyüme gerçekleşmiştir. Oldukça tanıdık gelen bu döngü çok benzer şekilde günümüzde de devam etmektedir. Hâlbuki eğer ekonomik politikaları ulusal sermaye boyutuyla sıcak sermaye girişlerinden bağımsız belirlenebilseydi, rasyonel düzlemde daha rahat karar alınabilirdi. Böylece başta sanayi sektörü olmak üzere diğer ana sektörlerin büyümesi tamamen sermaye girişlerine değil, ulusal sermayeye de bağlı olacaktı (Sönmez, 2002: 112).

Amacı sanayileşmeyi artırmak olan yatırım politikasının en önemli araçlarından biri devlet yardımlarının günümüz uygulaması, 2006/10921 sayılı karar (Ağustos 2006) ile sonuçlandığı düşünülen mevzuata dayanmaktadır. Söz konusu karar üzerinde, 2007/12142 sayılı karar (Haziran 2007) ile değişiklik yapılmıştır. Daha önce mev-

cut olan 2000/1882 sayılı karar (Ocak 2001) ile, gümrük vergisi muafiyeti, ithal veya yerli makina ve teçhizat KDV istisnası, bütçe kaynaklarından faiz indirimi ve bunların yanında enerji desteği verilmiştir. Ağustos 2006 ve Haziran 2007 kararları da kısmen öncesine bağlı kalmıştır. Temel ilkeleri; çevreyi korumayı önemseyen yatırımların teşviki, KOBİ desteklerinin bu sistemin içine alınması, gümrük vergisi muafiyeti ve KDV istisnaları olarak tanımlanan politikalar, yatırım kararlarının alınmasında mekânsal ölçekte yetersiz kaldığından kaldırılmıştır. 2000'li yılların başında Türkiye imalat sanayi daha rekabetçi bir hâle getirerek, doğrudan yabancı yatırımlara mühim bir anlam yüklemiştir. 2000'lerden önce ülkeye giren doğrudan yabancı sermaye girişlerini azlığını saptamak için ise Dünya Bankası ve Yabancı Yatırım Danışmanlık Servisi tarafından 2001 ve 2002'de üç araştırma hazırlanmış ve bu araştırmalar Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı'na yansımıştır (Türel, 2007: 4-5).

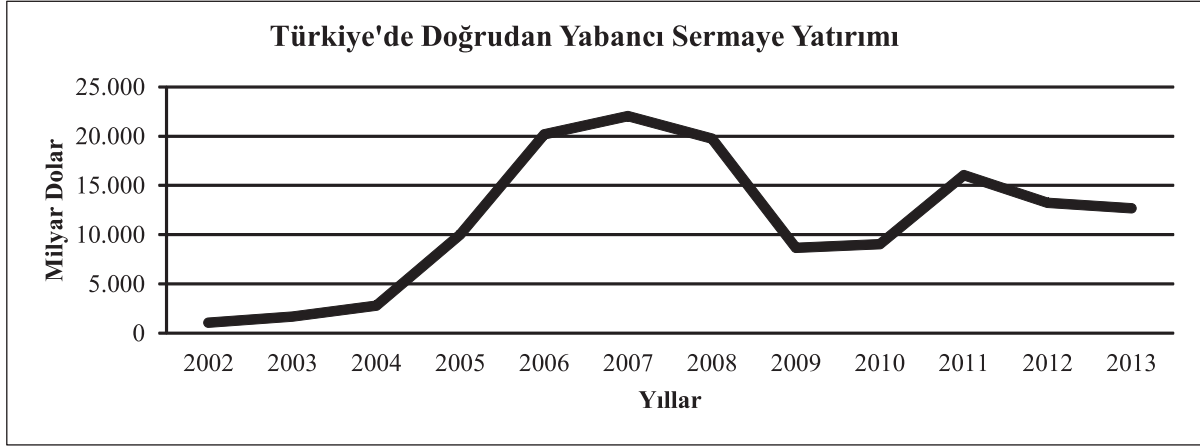
Onuncu Kalkınma Planı'na göre, imalat sanayi sektörünün GSYH içindeki payı 2018 yılında yüzde 16,5 hedeflenmektedir. 2006 yılında bu oranın yüzde 17,2 olduğu düşünüldüğünde imalat sanayi sektöründeki gelişimin gerileme etkisinden kaynaklandığı rahatlıkla görülebilmektedir. Bunun yanı sıra imalat sanayi ihracatı 2013 yılında 144,1 milyar dolar iken, 2018 yılında hedeflenen 257,1 milyar dolardır. Ancak 2018 yılında ortanın üstü teknoloji sektörlerinin imalat sanayi içindeki payı yüzde 32,1, yüksek teknoloji sektörlerinin imalat sanayi ihracatındaki payı yüzde 5,5 olarak tahmin edilmektedir. Bu şartlarda imalat sanayi sektörünün ihracat gelirlerini artırması mümkün gözükmemektedir.

Gelişmiş ülkelerin endüstrileri incelendiğinde emek faktörünün nicel özelliklerinden daha çok nitel özelliklerinin yani emek verimliliğinin ön plana çıktığı görülmektedir. Türkiye'de ise son birkaç

yıl dışında işgücü verimliliği hep düşük seviyelerde kalmıştır. Verimliliğin düşük olması da teknoloji yönünden geri kalmışlığa, dolayısıyla teknoloji transferine yol açmaktadır. Transferin yapıldığı verimlilik düzeyi yüksek ülkeler, yenilik ve patent alanındaki çalışmalarıyla diğer ülkeler ile aralarındaki farkları açmaktadır. 1970'li yıllardan önce uzun bir süre Japonya, daha sonraki yıllarda başta Çin olmak üzere diğer Güney Asya ülkeleri yoğun teknoloji transferini kopyalama yöntemiyle sağlamışlardır (Hamitoğulları, Uras, 1974: 14). Daha sonra uzmanlaşan işgücü kendi teknolojisini üretebilir hale gelmiş, o yıllardan günümüze kadar olan değişim sürecinde, her iki ülkenin de teknoloji alanında geldiği nokta hayli dikkat çekmiştir. Türkiye için ise teknoloji transferi özellikle son yıllarda tüketim malı ya da ara malı ithalatı şeklinde gerçekleşmektedir. Ancak bilgi çağına girebilmek, yüksek teknoloji ürünleri üretebilmek için üretim deseninin değişmesi gerekmektedir. Merkez ülkeleri bilgi toplumu olma yolunda adımlar atarken, toplumsal bütünün bazı alanları açısından Türkiye, tarım toplumu özellikleri taşımaktadır. Oysa Sanayi toplumunun kültürü ile ürettiği teknoloji arasında bir simetri vardır ve Türkiye'de var olan kültür ile ithal teknoloji arasında kopukluk gözlenmekte, teknoloji üretmenin koşulları iyileştirilememektedir (Erkan, 1998: 216).

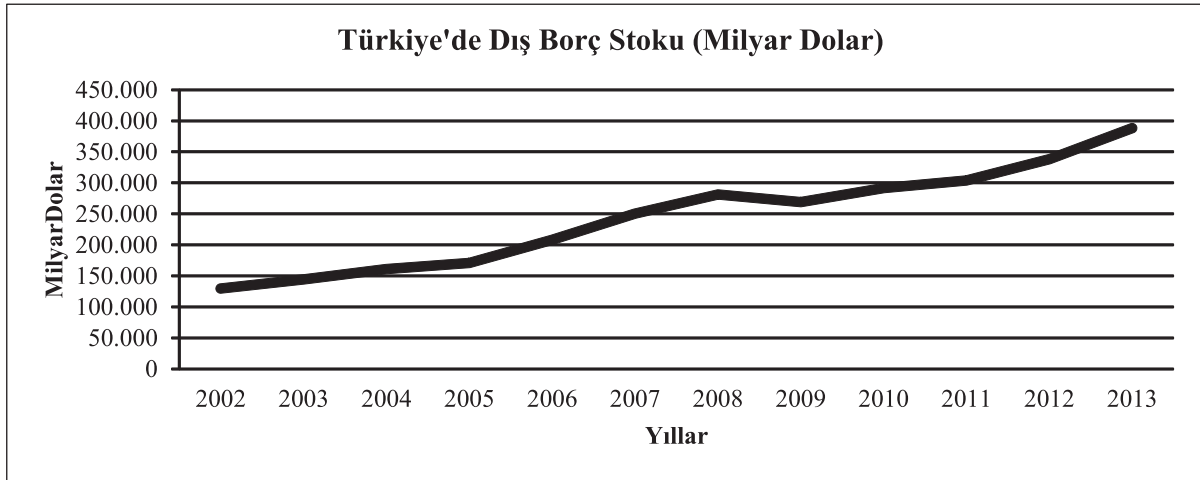
Grafik 1 ve Grafik 2 son yıllarda sanayide gözlemlenen üretim artışının kaynağı ile ilgili bilgi vermektedir. Grafik 3'te ülkeye giren doğrudan yabancı sermaye tutarı 2002 yılında 1,082 milyar dolar iken, 2013 yılında 12,686 milyar dolar olmuştur. Dalgalı seyreden bu eğilime rağmen Grafik 4'te yer alan dış borç stoku sürekli artmaktadır. 2002 yılında Türkiye'de dış borç stoku 129,592 milyar dolarken, on bir yılda yaklaşık 258,5 milyar dolar artarak, 388,243 milyar dolar olmuştur. Özetle sanayi üretimindeki artış, ülke içinde yaratılan gelir ile değil, ülke dışından borçlanma yoluyla finanse edilmiştir.

Grafik 1

Kaynak: TÜİK

Grafik 2

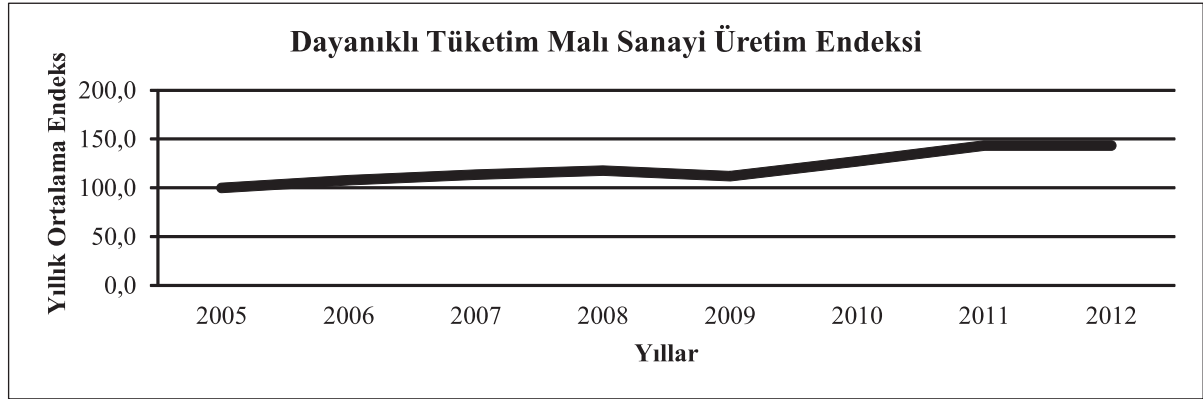

Kaynak: TÜİK

2005 yılı esas alınarak oluşturulan Sanayi Üretim Endeksi, Türkiye'nin sanayi üretimine ışık tutmaktadır. Endekse göre Grafik 3'te dayanıklı tüketim malları yıllık ortalama endeksi 2005 baz yılında 100 birim iken, 2012 yılında yüzde 43,3'lük artışla 143,3 birim olmuştur. Söz konusu malların imalatı sürekli artış eğilimindedir. Oysa Grafik 4'te bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin

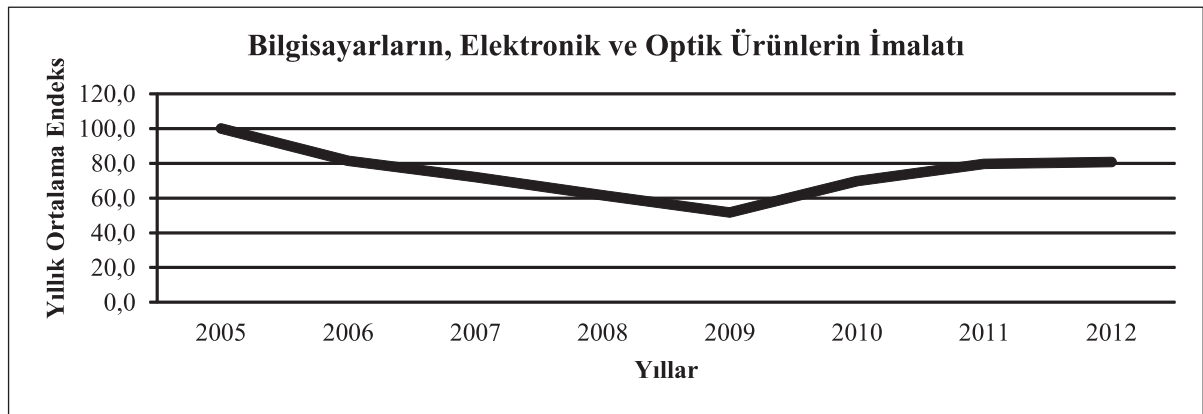
yıllık ortalama endeksi 2005 baz yılında 100 birim iken, 2012 yılında yüzde 19,3'lük düşüşle 80,7 birim olmuştur. Sonuç olarak gelir esnekliği yüksek olan mallardaki sanayi üretimi düşüş eğilimindedir. Bu analizden de anlaşılacağı üzere üretim deseni tüketim malı odaklıdır ve bu desende bilişim ürünlerinin oranı oldukça azdır.

Grafik 3

Kaynak: TÜİK

Grafik 4

Kaynak: TÜİK

3. Sanayileşmenin Geleceğine Yönelik Çözüm Önerileri

Son elli yıllık dönemde, ekonomik açıdan en önemli kırılma noktası 24 Ocak kararlarıdır. Bu tercihin sonrasında, doğrudan yabancı sermaye akımlarının üstündeki kısıtlamaların kaldırılması ve 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbest bırakılması ile birlikte sanayileşme amacı için uygun zemin hazırlanmıştır. Ancak bu ortamın üstüne sistem odaklı seçici politikalar uygulanmadığı için yeterli birikim elde edilememiştir. Gelişmişlik seviyesi için bilgi üretme seviyesinin tamamen artırılması gerekirken, özellikle 90'lı yıllarda KOBİ'lere verilen bilim ve teknoloji amaçlı teşvik politikalarıyla sınırlı kalmıştır. Teşvik sisteminin mikro ölçekte değil, makro ölçekte teknoloji sanayisine uygulanması hayli önemlidir. Türkiye, önümüzdeki yıllar içinde üretim yapısında imalat sanayi sektörünün payının artmasının yanı sıra, emek yoğun sektörlerden teknolojiye uzmanlaşmış sektörlerle bir akış sağlamalı ve geleneksel üretim tekniklerini terk etmelidir. Şüphesiz böyle

bir sanayileşme büyüme artışıyla orantılı olarak istihdam artışına, hatta gelir dağılımının iyileşmesine bile yol açacaktır. Endüstrileşmede fizikî sermaye, teknik bilgisi ve becerisi yüksek beşeri sermaye ile ilintili olduğundan, beşeri sermaye geliştirilmelidir. Son on yılda Türkiye'nin ve rekabet ettiği ülkelerin belli piyasalara yığılması düşük ücret bazında rekabeti olumsuz etkilemektedir. Düşük ücretle gelen uzmanlaşmanın bölüşüm etkinliğine yol açacağı da aşikârdır (Şenses ve Taymaz, 2003: 455).

Piyasa mekanizması, birkaç istisna dışında kaynakları optimal dağıtmada başrol oynamaktadır. Devlet sanayi politikalarına müdahale ederken kaynak dağıtımına karışmamalıdır. Özellikle Türkiye'de devletin aldığı kararlar siyasî otoritenin bir yansıması olduğundan, endüstri ve piyasa etkinliği yok olmakta ve yeniliklere ket vurulmaktadır. Japonya, Güney Kore, Tayvan gibi seçici sanayi politikalarını uygulayan ülkeler geçmişte başarılı olmuşlardır. Bebek endüstrileri koruma, ihracat ve sanayi sübvansiyonları bu ülkeleri otomo-

bil, çelik, elektronik ve kimya alanlarında rekabetçi konuma getirmiştir. Seçici sanayi politikaları etkin bir şekilde 2. Dünya Savaşı sonrasında Fransa, Avusturya, Norveç ve Finlandiya'da da uygulanmış, piyasa güçlerinin denetlenmesi ve ulusal şirketlerin dünya piyasasında söz sahibi olabilmesine yönelik tasarlanmıştır. Öyleyse seçici bir sanayi politikası tasarımlarının ilk adımı, ülke için bir kalkınma vizyonu ve sanayi stratejisi tanımlamaktır. Bu vizyonu ve stratejiyi geliştirdikten sonra sanayi politikasını uygulamayı anlamlı kılacak diğer araçlar tasarlanmalıdır. Son olarak performans hedeflerini tutturmayı sağlayacak motifler oluşturulmalı ve bunun için gerekli olan beşeri ve kurumsal sermayenin yetkinlikleri geliştirilmelidir (Chang ve Grabel, 2004: 109-110).

Tıp bilimindeki gelişmeler ışığında ilaç ve sağlık sektörüne yoğunlaşılmalı, genetik bilimiyle eşgüdümlü bir sanayi kümelenmesi gelir artırıcı bir unsur olacaktır. Ayrıca yenilenebilir, güvenilir enerji kaynaklarının kullanıldığı, yatırımlarla hızlı üretimi sağlayabilen bilgi ekonomisine doğru değişim oldukça gereklidir. Çağın ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına nanoteknoloji ve yazılım ürünlerini üretecek teknoparkların olduğu sanayi ağları gerçek anlamda gelecekte sanayinin tanımı olacaktır. Bunların birçoğunu gerçekleştiren iki ülke olan Hindistan ve Çin, Türkiye'nin gelecek vizyonu için bir fikir vermektedir. Çin ulusötesi şirketlerin üretimlerini gerçekleştirdikleri yer haline gelmiştir. Hindistan ise bu şirketlerin son adımındaki hizmet üreticisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Outsourcing (dış destekli üretim) uygulamasını başarıyla gerçekleştiren Hindistan gibi Türkiye de AB'nin bu alandaki öncüsü olmalıdır (Kırım, 2007: 112-134).

Bilgi ekonomisine yönelik sanayi stratejileri, gerçek anlamda entelektüel sermayenin bilgi üretmeye kanalize olması ile anlam kazanmaktadır. Teknolojinin ülke ekonomik büyümesine son elli yıllık katkısını incelediğimizde ABD'nin yüzde 50, Japonya'nın yüzde 55, İngiltere'nin yüzde 73, Fransa'nın yüzde 76, Almanya'nın yüzde 78 katkısının olduğunu görmekteyiz. Merkez ülkesi diye tanımlanan bu ülkelerin boşuna bu tanım kapsamında yer almadığı bu saptamada anlaşılmalıdır. Ayrıca Ar-Ge sonucu elde edilen ürünlerle, gelecekteki yollarla üretilen ürünlerin fiyatları kıyaslandığında fark daha net anlaşılabilir. Örneğin, bir kg beton 1 sent iken, bir kg silikon çip 4

milijon dolardır. Bilgi ekonomisinde üniversiteler, insan sermayesinin geliştirilmesi için ana yönlendirici unsurdur ve üniversite, devlet, sanayi üçlü sarmalının kesişimi, ekonomide belirleyici rol oynamaktadır (Kiper, 2009: 96-190).

Sanayi sektörünün istikrarlı büyüme hedefine ulaşması için kalkınma stratejileri önemli bir alt bileşen olarak görülmelidir. Bilgi çağındaki kalkınma stratejileri sadece ekonomik değil, fiziki ve beşeri kaynaklar ile bilimsel çalışmalara katkı yapabilecek bir perspektifte olmalıdır. Bu çerçevede ele alındığında özel kesim yatırımlarının ve kamu yatırımlarının artırılması, bilgi üretimine kaydırılması sonucu sermaye birikimi artarak işgücü donanımını da yükseltecektir. Maliye politikasında yapılacak vergi reformları ile kayıt dışı ekonomi azaltılmalı ve girdi mallarının vergilerinde indirim yapılarak üretim maliyetleri düşürülmelidir. Para politikası sadece enflasyon odaklı değil, diğer ekonomik büyüklere de amaç haline getiren bir yapıda olmalıdır. Ayrıca sermaye çıkışlarına bağlı kur artışlarından yoğun ölçüde etkilenen sanayi sektörü için bu zararları önlemek adına açık pozisyonlardan kaçınmalarını sağlayacak parasal ve reel bir ortam yaratılmalıdır. Finansal piyasaların gelişmesi sanayi sektörüne sekte vurmamalı, aksine eşgüdümleme ile iç içe olan bir piyasa yapısı yaratması sağlanmalıdır. İstikrarlı bir faiz politikası yürütülemezse yüzünden kredi maliyetinin artması engellenmeli, artık daha rasyonel faiz oranları gündeme gelmelidir. Teknoloji politikaları ile harmonize bir sanayileşme ülke kaynaklarının da etkin kullanılmasını kolaylaştıracaktır. Sermaye-yoğun, katma değeri yüksek mal ve hizmetleri üreten sektörler ana amaç dâhilinde olmalıdır. Türkiye'nin üretim ve ihracatında önemli bir paya sahip olan ara ve yatırım malları da unutulmamalıdır. Bu sektörlerin ithal bağımlılığı azaltılabilirse sektörel ilerleme sağlanacak ve istihdam artışı da mümkün olacaktır. Her iki grubun da devlet desteğiyle gelişmesi ve gerekli altyapının oluşturulması ile sanayi sektörü, içinde bulunduğu sanayisizleşme döngüsünden çıkıp, sanayileşme yolunda dev bir adım atmış olacaktır (Konukman, 2009: 40-44).

Küresel sistemde bilgi toplumu olma yolunda öncülük eden önemli ülkeler ABD ve Japonya olmuştur. Çünkü Ar-Ge sürekli önem kazanan bir öncelik olup, Japonya'nın Ar-Ge harcamalarının GSMH içindeki payı yüzde 3'ün üstündedir. Türkiye'de ise bu oran 1975-1995 arası yüz-

de 0,49'u aşmamıştır. Sonraki 20 yıl incelendiğinde de bu oranın yüzde 0,8'i aşmadığı görülmektedir. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça düşük kalan bu oran artırılmalıdır (Atik ve Dura, 2002: 225). Bugün ABD uzay teknolojileri, savunma sanayi, enerji, genetik ve nanoteknoloji alanında ağır basmaktadır. Türkiye de bu şartları sağlayacak teknoparkları ve teknokentleri kurup içinde entelektüel ve odaklanmış sermayenin çalışmasını hızlandırmalıdır. Optimal yerlerde kurulmuş sanayi kümelenmelerinin yoğunlaştığı sanayi alanları oluşturulup bilgi temelli bir sanayileşme izlenmelidir. Belli bir mekânda kümeleşen firmalar arasında yakınlık avantajı, bilgi paylaşımı, altyapının ortak kullanımı gibi karşılıklı sinerjik etkileşimi gösteren kümelenmeler ile rekabet üstünlüğü de elde edilebilecektir. Ağ ekonomisinde her değişkenin olduğu gibi sanayinin de sürekli yenilenen ve değişen bir süreç olarak algılanması gerekmektedir. Böylesine bir değişim sürecinde bilimsel bilgi ana eksene oturtulmalıdır. Böylece Türkiye küresel etkileşim alanının ana oyuncularından biri olabilecektir. Bunun için ise yoğun Ar-Ge çalışmaları içinde icat ve patentlerde artışın sağlanması gerekmektedir. Teknolojik entegrasyonun olduğu son yıllarda Türkiye, yeni bir strateji atılımı yapamayan, rant ekonomisine dayalı, borç yükünün arttığı, sermaye hareketlerine bağlı ve çağdaş uygarlığın geriden izleyicisi bir ülke olmaktan, yaratılacak güçlü bir gelecek vizyonuyla sıyrılmalıdır (Erkan H. ve diğerleri, 2007: 71-168).

4. Sonuç

Türkiye, kalkınmanın en önemli dinamiklerinden olan sanayileşmeye Cumhuriyet kurulduğundan bu yana büyük önem vermiştir. Sanayide temel yaklaşım, ithal ikamesine dayalı sanayileşme ve ihracata dayalı sanayileşme stratejilerini çeşitli zaman aralıklarında benimsemiştir. Ancak şimdilerde çok çeşitli stratejileri içine alan yeni ve farklı bir düzlemde oluşmuş sanayi politikaları gündeme gelmelidir. Sanayi toplumunun hem düşünsel hem de pratik alanda bilgi toplumuna evrildiği günümüz şartlarında Türkiye, toplumsal bütünü tüm alanlarıyla bilgi toplumu olma becerisini sağlayan, bilim ve teknoloji alanında uygarlığın önder ülkesi olan, küresel rekabetin belirleyicisi, yüksek refaha sahip bir ülke olmayı kendine vizyon edinmelidir. Verimliliği esas alan, rekabet yeteneğini güncelleyen, yüksek teknoloji ürünleri üretiminde uzmanlaşmış, çevreye duyarlı politikalar uygulanmalıdır.

Çok boyutlu dinamik düzende, gelecekte var olabilmek adına paradigmat sığırma ve zihniyet evrimi sayesinde gelişmekte olan ülkeler kategorisinden, gelişmiş ülkeler kategorisine bir geçiş mümkün gözükmemektedir. Sonuç olarak bütün bu değişkenleri kapsayacak biçimde uygulanması gereken sanayi stratejisi: yüksek teknoloji ve bilimsel bilgi temelli, doğa ile uyumlu yenilikçi sanayileşme stratejisi olmalıdır.

Kaynakça

- CHANG, Ha-Joon ve GRABEL, Ilene; (2004), *Reclaiming Development An Alternative Policy Manual*, Zed Books, United Kingdom.
- DOĞRUEL, Fatma ve A. Suut DOĞRUEL; (2006), *Bıçak Sırtında Büyüme ve İstikrar, Arjantin, Brezilya, Meksika, İsrail, Türkiye, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.*
- DURA, Cihan ve Hayriye ATIK; (2002), *Bilgi Toplumu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye, 1. Baskı, Literatür Yayıncılık, İstanbul.*
- ERKAN, Hüsnü; (1998), *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme, 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.*
- ERKAN, Hüsnü; (2000), *Ekonomi Politikasının Temelleri, Dördüncü Baskı, İlkem Ofset, İzmir.*
- ERKAN, Hüsnü, Yaşar UYSAL, Canan ERKAN, Mevlüt ÇETİNKAYA, Selim ŞANLISOY, Nuri Erkin BAŞER, Kerim Eser AFŞAR ve Üzeyir AYDIN; (2007), *Türkiye İçin Bilgi Bazlı Sürdürülebilir Yenilikçi Sanayileşme Stratejisi, İzmir: Ege Genç İşadamları Derneği.ESER, Uğur; (1993), Türkiye'de Sanayileşme, 1. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.*
- HAMİTOĞULLARI, Beşir ve T. Güngör URAS; (1974), *Teknoloji Transferi Sorunu ve Türkiye, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara.*
- KAZGAN, Gülten; (2009), *Küreselleşme ve Ulus-Devlet, Yeni Ekonomik Düzen, Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.*
- KIRIM, Arman; (2007), *Türkiye Nasıl Zenginleşir?, 1. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.*
- KİPER, Mahmut; (2009), *Üretim Ekonomisi İçin Sanayi ve Teknoloji Politikaları, 1. Baskı, Dünya Yayıncılık, İstanbul.*
- KONUKMAN, Aziz; (2009), "Türkiye'de Makroekonomik Dengelerin Analizi ve Yeni Bir Sanayileşme Stratejisi Önerisi", *Alternatif Sanayileşme Önerileri, Aziz KONUKMAN, Mustafa SÖNMEZ ve Şule DALDAL-NECEF (Ed.), Kalkedon Yayınları, İstanbul.*
- SÖNMEZ, Mustafa; (2002), "Kriz, IMF ve Sermaye Birikiminde Tıkanma", *Bizim İçin Açılma IMF, Masis KÜRKÇÜGİL (Ed.), Everest Yayınları, s. 112.*
- ŞAHİNKAYA, Serdar; (2009), *Gazi Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Ekonomisinin İnşası, 2. Baskı, ODTÜ Yayıncılık, Ankara.*
- ŞAHİNKAYA, Serdar; (2012), "Türkiye Sanayileşme Tarihinden İki Kesit: Birinci Sanayi Planı 1933 ve Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi (2011 - 2014)", *3. Ulusal İktisat Kongresi, 29 Şubat - 2*

Mart, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü, İzmir.

ŞENSES, Fikret ve Erol TAYMAZ; (2003), "Unutulan Bir Toplumsal Amaç Sanayileşme Ne oluyor? Ne Olmalı?", İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar, Ahmet Haşim KÖSE, Fikret ŞENSES ve Erinç YELDAN (Ed.), İktisat Üzerine Yazılar 2, İletişim Yayınevi, s. 455.

TOKGÖZ, Erdinç; (1999), Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi, 5. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara.

TÜREL, Oktar; (2004), "Dünyada Sanayileşme Deneyimi: Geçmiş Çeyrek Yüzyıl (1975 - 2000) ve Gelecek İçin Beklentiler", Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar, Korkut Boratav'a Armağan, Ahmet Haşim KÖSE, Fikret ŞENSES ve Erinç YELDAN (Ed.), İktisat Üzerine Yazılar 1, İletişim Yayınları, s. 34.

TÜREL, Oktar; (2007), "Türkiye'de Sanayi Politikalarının Dünü Bugünü", Bağımsız Sosyal Bilimciler Yayını, https://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uye/TurelJan08.pdf, 15.05.2014.